

Dünyada Kadın Tarihçiliğinin Gelişimi (20. ve 21. Yüzyıl)

1. yüzyılın başlarına dek ana akım tarihyazımı, büyük ölçüde savaşlar, diplomasi ve siyaset gibi “erkek” alanlarına odaklanıyordu ve kadınların tarihsel rolleri göz ardı ediliyordu ¹ . Ancak kadınların oy hakkı ve eşitlik mücadelesi veren birinci dalga feministler, 19. yy sonu ve 20. yy başında kadınları tarihe dâhil etme çabaları başlattılar. Örneğin, İngiltere’de **süfraj hareketinin** aktörleri kendi tarihlerini yazmaya giriştiler: *Ray Strachey*, 1928’de Britanya kadın hareketi tarihini anlatan *The Cause* adlı eserini yayımladı; *Sylvia Pankhurst* ise 1931’de *The Suffragette Movement* ile aynı hareketin militan kanadını belgeledi ² ³ . Birinci dalga aktivistler tarafından kaleme alınan bu çalışmalar, kadınların politik kazanımlarının unutulmaması için önemli dönüm noktaları oldu. Ancak I. Dünya Savaşı sonrasında feminist hareketin ivme kaybetmesiyle bu erken çalışmalar gölgede kaldı; 1960’lara dek kadın tarihçiliği akademide sınırlı etki yarattı ⁴ .

İkinci dalga feminizm, 1960’ların sonlarından itibaren kadın tarihçiliğinde küresel ölçekte asıl dönüm noktasını oluşturdu ⁵ . ABD ve İngiltere başta olmak üzere pek çok ülkede kadınlar, kendi yaşam deneyimlerini ve maruz kaldıkları ayrımcılığı anlamak için tarihte “kendilerinden önceki kadınların” izini sürmeye yöneldi ⁶ . Bu dönemde kadın tarihçileri “kadınları tarihe geri kazandırma ve tarihi kadınlar için yeniden yazma” görevini üstlendiler ⁷ . Sadece ünlü kraliçeler veya seçkin kadınlar değil, aynı zamanda daha önce tarih yazımında görünmez kalan emekçi, ev kadını, köylü kadınlar da inceleme konusu oldu. Bu gelişme, toplumsal tarihin “aşağıdan tarih” yaklaşımıyla da örtüşerek tarihyazımında ciddi bir paradigma değişimine yol açtı ⁸ . 1980’lere gelindiğinde kadın tarihçiliği iyice kurumsallaşmış, **Women’s History Review**, **Journal of Women’s History** gibi akademik dergiler kurulmuş ve birçok üniversitede kadın tarihine odaklanan programlar açılmıştı. Bu süreçte, kadın tarihçiliğinin kuramsal ufku da genişledi: 1980’lerin ortasında **Joan W. Scott**’un “Gender: A Useful Category of Historical Analysis” (1986) makalesi, toplumsal cinsiyet kavramını tarihsel analizde merkezi bir kategori haline getirdi ve kadın tarihçiliğini kuramsal olarak derinleştiren bir dönüm noktası oldu ⁹ .

1. yüzyıla girerken, kadın tarihçiliği dünya çapında olgunlaşarak **toplumsal cinsiyet tarihi, küresel kadın tarihleri ve kesişimsellik** yaklaşımlarıyla zenginleşti. Artık yalnızca “kadınları görünür kılma” aşaması değil, aynı zamanda kadın deneyimlerini ırk, sınıf, etnisite gibi kesişen kimlik eksenlerinde inceleyen çalışmalar yaygınlaştı. Örneğin, sömürgecilik sonrası toplumlarda ve Asya, Afrika, Latin Amerika’da kadın tarihine dair derlemeler, Batı-merkezli anlatıları dengelemeye başladı. Kadın tarihçiliği, günümüzde tarihyazımının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir ve bir yandan özel alan (aile, beden, günlük yaşam) tarihini derinleştirirken, diğer yandan kadınların deneyimlerini genel tarihin akışıyla bütünleştiren bütüncül yaklaşımlar gelişmiştir ¹⁰ . Aşağıda, dünya kadın tarihi yazımının gelişiminde öne çıkan bazı eserler kronolojik sırayla listelenmiştir:

2. **1919 – Alice Clark, *Working Life of Women in the Seventeenth Century***. 20. yy başlarında kadınların tarihine ilk akademik katkılardan biri olan bu kitap, 17. yüzyıl İngiltere’sinde kadınların çalışma yaşamını inceleyerek “kadınların geçmişteki deneyimlerini” görünür kılmaya öncülük etmiştir ¹¹ ¹² . Clark’ın titiz ekonomik tarih analizi, kadın emeğinin tarihsel önemini vurgulayarak sonraki sosyal tarih araştırmaları için zemin hazırladı.

3. **1920'ler – Süfrajyet Tarihçiliğinin İlk Klasikleri:** Birinci dalga feminist hareketin parçası olan bazı kadın yazarlar, kendi mücadelelerinin tarihini kaleme aldılar. Örneğin, **Ray Strachey**, *The Cause* (1928) adlı eserinde Britanya'da kadın hareketinin tarihini anlattı; **Sylvia Pankhurst** ise *The Suffragette Movement* (1931) ile kadınların oy hakkı mücadelesinin içyüzünü birinci elden belgeledi. Bu çalışmalar, dönemin tanığı feministler tarafından yazıldığından, süfrajyet hareketinin birincil tarih kaynakları haline geldiler ve uzun yıllar "klasik" referanslar olarak değerlendirildiler ² ³ .
4. **1946 – Mary Ritter Beard, *Woman as Force in History*.** ABD'li tarihçi Mary R. Beard, bu kapsamlı eserinde kadınların tarih boyunca toplumsal gelişmelere "etkin bir güç" olarak yaptıkları katkıları ortaya koymaya çalıştı. Beard, önceki tarihçilerin kadınları yok sayan tavrını eleştirerek kadınların da tarihin öznesi olduğunu ileri sürdü. Nitekim bu kitap, Amerikan kadın tarihçiliğinde genel bir sentez denemesi olarak kabul edilir ve **Amerika kadın tarihine dair ilk geniş kapsamlı eser** sayılır ¹³ . Beard'ın yaklaşımı, kadınları tarihin kenar süsü değil öznesi olarak gören sonraki feminist tarih yazımına ilham vermiştir.
5. **1959 – Eleanor Flexner, *Century of Struggle: The Women's Rights Movement in the U.S.*** Flexner'ın ilk kez 1959'da yayımlanan bu çalışması, ABD'de kadın hakları hareketinin (özellikle oy hakkı mücadelesinin) kapsamlı tarihini sunmuş ve **siyaset odaklı kadın tarihi** alanında çığır açmıştır. Yazar, 19. yy boyunca süren kadınların oy hakkı kampanyasını detaylı bir arşiv çalışmasıyla anlatmış, böylece *Century of Struggle* uzun süre Amerikan kadın hakları mücadelesinin "klasik siyasi tarihi" olarak anılmıştır ¹⁴ . 1975'te güncellenmiş baskısıyla da ikinci dalga feminist kuşağa tarihsel bir temel sunarak akademide ve hareket içinde referans noktası olmuştur.
6. **1963 – (DÖNÜM NOKTASI) İlk Kadın Tarihi Dersinin Açılması.** Akademik alanda kadın tarihçiliğinin kurumsallaşması yönünde önemli bir adım olarak, **Gerda Lerner** 1963 yılında New School for Social Research'te Amerika'nın ilk kadın tarihi dersini verdi ¹⁵ . Ardından 1972'de Lerner, Sarah Lawrence College'da dünyanın ilk Kadın Tarihi yüksek lisans programını kurdu ¹⁶ . Bu girişimler, kadın tarihinin üniversitelerde meşru bir araştırma ve öğrenim alanı olarak tanınmasının yolunu açtı. Lerner ilerleyen yıllarda kadın tarihçiliğinin "öncüsü" ve kurumsal kurucularından biri olarak anılacaktır ¹⁷ .
7. **1972 – Gerda Lerner (der.), *Black Women in White America: A Documentary History*.** İkinci dalga feminist tarihçiliğin erken ürünlerinden olan bu derleme, Afro-Amerikalı kadınların tarihine odaklanan ilk kapsamlı çalışmalardan biridir. Lerner ve ekibi, ABD tarihinde siyah kadınların deneyimlerini yansıtan mektup, günlük, makale gibi birincil kaynakları bir araya getirerek "belgesel bir tarih" oluşturmuştur. Eser, hem ırk hem cinsiyet eşitsizliğini tarihyazımında birlikte ele almasıyla öncü sayılır. Böylece kadın tarihçiliğinde **kesişimsel** (ırk ve cinsiyet kesişimi) bir bakışın temellerini atmıştır.
8. **1973 – Sheila Rowbotham, *Hidden from History: 300 Years of Women's Oppression and the Fight Against It*.** İngiliz sosyalist feminist Rowbotham'ın bu eseri, kadınların deneyimlerinin ana akım tarihten nasıl dışlandığını somut örneklerle ortaya koyan çığır açıcı bir çalışmadır. 17. yy'dan 20. yy'a uzanan geniş bir zaman diliminde işçi kadınlardan ev kadınlarına farklı kesimlerden kadınların yaşamlarını ve mücadelelerini inceleyen Rowbotham, kadınların "tarih tarafından gizlenen" hikâyelerini gün yüzüne çıkardı ⁵ ¹⁸ . *Hidden from History*, yayımlandığı dönemde feminist tarih yazımında bir manifesto etkisi yaratmış; pek çok detaylı kadın tarihi araştırmasına ilham kaynağı olmuştur (eser bu yönüyle "öncü bir çalışma" olarak anılmıştır ⁵).

9. **1977 – Renate Bridenthal, Claudia Koonz, Susan Stuard (der.), *Becoming Visible: Women in European History*.** ABD’de basılan bu derleme eser, Avrupa tarihinin çeşitli dönemlerinde kadınların durumunu inceleyen makaleleri bir araya getirmiş ve bir **ders kitabı** işlevi görmüştür. *Becoming Visible*, yayımlandığı dönemde kadın tarihine dair kapsamlı bir Avrupa panoraması sunan ilk çalışmalardan biri olarak değerlendirildi. İkinci baskısı (1987) ile genişletilen kitap, kadınların tarihsel süreçte görünür olmasını sağlayan araştırmaları derlediği için “köşetaşı” (landmark) bir derleme olarak anılır ¹⁹ . Bu kitapta yer alan Joan Kelly’nin ünlü “Did Women Have a Renaissance?” (Kadınlar Rönesans Yaşadı mı?) makalesi de dahil olmak üzere, birçok önemli çalışma kadın tarihyazımının sınırlarını zorlayarak tarihsel dönemlendirmelere feminist eleştiriler getirdi.
10. **1977 – Joan Kelly, “Did Women Have a Renaissance?” (Makale).** İlk olarak 1977’de yayımlanan ve bir derleme eser içinde yer alan bu klasik makalede Joan Kelly, tarihçilerin **Rönesans** diye adlandırdığı dönemin kadınlar açısından bir ilerleme getirmediğini tartıştı. Kelly, Rönesans dönemi Avrupa’sında kadınların yasal ve toplumsal konumunun ortaçağa kıyasla kötüleştiğini göstererek geleneksel tarih dönemlendirmesini kadın deneyimi açısından sorguladı. “Kadınlar bir Rönesans yaşadı mı?” sorusu, kadın tarihçiliğinde temel bir kuramsal problematiği gündeme taşıdı ve o döneme dek “altın çağ” kabul edilen kültürel dönemlerin tüm toplum kesimleri için aynı anlamı taşımayabileceğini ortaya koydu ²⁰ . Bu makale, feminist tarih yazımının sadece yeni konular değil, mevcut tarih tezlerini de revize edebileceğinin kanıtı olarak önemlidir.
11. **1981 – Angela Davis, *Women, Race & Class*.** Aktivist ve tarihçi Angela Davis’in bu eseri, ABD’de kadın hareketinin tarihini ırk ve sınıf boyutlarıyla birlikte ele alan öncü bir çalışmadır. Davis, 19. ve 20. yüzyıllarda siyah kadınların kölelik karşıtı mücadelelerinden işçi kadınların sınıf mücadelesine uzanan çeşitli örneklerle, feminizm içindeki ırksal ve sınıfsal hiyerarşileri tartışır. Bu kitap, kadın tarihçiliğine marksist ve kesişimsel bir perspektif getirerek “farklı kadın gruplarının tarihlerinin” tekil bir kadın deneyimi anlatısına indirgenemeyeceğini vurgulamıştır.
12. **1986 – Gerda Lerner, *The Creation of Patriarchy*.** İkinci dalga feminizmin önde gelen tarihçilerinden Gerda Lerner, bu kapsamlı eserinde **ataerkillik** kavramının tarihsel kökenlerini izledi. Lerner, antik Mezopotamya’dan başlayarak kadınların ezilmişliğinin en eski medeniyetlerde nasıl kurumsallaştığını incelemiş ve ataerkill sistemin tarih içinde inşa edildiğini göstermeye çalışmıştır ²¹ . 1986’da yayımlanan *The Creation of Patriarchy*, kadınların ikincil konumunu “tarih dışı bir veri” olmaktan çıkarıp tarihsel çözümlemeye tâbi tutması bakımından çığır açtı. Lerner’in bu çalışması, kadın tarihçiliğini kadim dönemlere doğru genişletirken feminist teoriye de tarihsel derinlik kazandırdı.
13. **1986 – Joan W. Scott, “Gender: A Useful Category of Historical Analysis” (Makale).** *American Historical Review* dergisinde yayımlanan bu makale, kadın tarihi alanında kuramsal bir dönüm noktası sayılmaktadır. Joan Wallach Scott, *toplumsal cinsiyet (gender)* kavramını tarih yazımında analitik bir araç olarak tesis ederek, tarihsel olguların kadın-erkek güç dinamikleri çerçevesinde yeniden okunmasını önerdi ⁹ . Scott, bu çalışmasında toplumsal cinsiyetin sadece kadınları değil, erkekliği ve iktidar ilişkilerini de çözümlemede yararlı bir kategori olduğunu gösterdi. Makale yayımlandığı andan itibaren **klasik** kabul edilmiş ve “gender history” (toplumsal cinsiyet tarihi) alt disiplininin doğuşunu müjdelemiştir. Bu tarihten sonra pek çok tarihçi, kadın tarihi çalışmalarını toplumsal cinsiyet perspektifiyle bütünleştirerek inceleme alanını genişletti.
14. **1988 – Bonnie S. Anderson & Judith P. Zinsser, *A History of Their Own: Women in Europe from Prehistory to the Present*.** İki cilt olarak yayımlanan bu kapsamlı eser, tarihöncesinden 20. yy’a

Avrupa kadın tarihine panoramik bir bakış sunmuştur. Anderson ve Zinsser, kadınların siyaset, ekonomi, aile ve kültür alanlarındaki rollerini dönem dönem analiz ederek kadınların "*kendilerine ait bir tarih*"ni yazmaya çalıştılar. Bu eser, özellikle İngilizce literatürde Avrupa kadın tarihi üzerine temel bir referans haline gelmiş, üniversitelerde ders kitabı olarak kullanılmıştır.

15. **1990-1993 – *Histoire des femmes / History of Women in the West* (5 ciltlik derleme, ed. Georges Duby & Michelle Perrot).** Fransız tarihçiler Duby ve Perrot önderliğinde 75 tarihçinin katkısıyla hazırlanan bu beş ciltlik seri, Batı dünyasında antik çağdan 20. yüzyıla kadınların tarihini kapsamlı bir şekilde ele aldı. 1991'de Fransızca olarak tamamlanan seri, kısa süre sonra İngilizceye de çevrilerek uluslararası akademide geniş yankı buldu. Her cilt belirli bir döneme odaklanarak kadınların ekonomik, sosyal, kültürel yaşamlarını ve düşünsel temsilini inceledi. Bu dev eser, kadın tarihinin olgunlaşma dönemine işaret eden bir kilometre taşıdır ve kadınların tarih içindeki konumunu anaakım büyük anlatıların parçası haline getirme çabasının bir ürünü olarak değerlidir.
16. **1991 – Karen Offen, Ruth R. Pierson, Jane Rendall (der.), *Writing Women's History: International Perspectives*.** 1989'da Madrid'de toplanan Uluslararası Kadın Tarihi konferansının bir ürünü olarak yayımlanan bu derleme, farklı ülkelerden feminist tarihçilerin yöntem ve yaklaşımlarını bir araya getirdi. Kitapta, kadın tarihi ile feminist tarih arasındaki ilişki, "deneyim" kavramının kullanımı, farklı kültürlerde kadın tarihine yaklaşımlar gibi kuramsal konular ele alınmıştır. *Writing Women's History*, kadın tarihçiliğinin küresel ölçekte geldiği noktayı özetlemesi ve karşılaştırmalı perspektif sunması bakımından önemli bir dönemi temsil eder.
17. **1992 – Joan Wallach Scott, *Gender and the Politics of History*.** Scott'un çeşitli makalelerini derlediği bu kitap, toplumsal cinsiyet kavramının tarih disiplinine getirdiği dönüşümü tartışır. İlk baskısı 1988'de çıkan eser, 1990'lar boyunca kadın ve toplumsal cinsiyet tarihi alanında temel bir kuramsal kaynak oldu. Scott, bu derlemede feminist tarih yazımının epistemolojik temellerini sorgulayarak "*tarihteki nesnellik iddiası*"nı eleştirmiş ve tarihyazımının politik boyutlarını ifşa etmiştir. Kitap, kadın tarihçilerin kendi alanlarının teorisini yapma çabasının bir ürünü olarak önem taşır.
18. **2000 – Estelle Freedman, *No Turning Back: The History of Feminism and the Future of Women*.** Stanford Üniversitesi tarihçilerinden Freedman bu eserinde feminizmin yaklaşık 200 yıllık tarihini küresel ölçekte ele almıştır. Kadın hakları ve feminist düşüncenin gelişimini dalgalar kuramı çerçevesinde anlatan kitap, aynı zamanda 20. yy sonu ve 21. yy başı için geleceğe dönük bir perspektif sunar. *No Turning Back*, akademik bir araştırma olmanın yanı sıra genel okuyucuya da hitap eden, **feminizm tarihine** dair kapsamlı bir anlatıdır ve birçok dilde geniş okur kitlesine ulaşmıştır.
19. **2004-2005 – Bonnie G. Smith (der.), *Women's History in Global Perspective* (3 cilt).** Amerikan Tarih Derneği tarafından yayımlanan bu üç ciltlik derleme, kadın tarihini Avrupa ve Kuzey Amerika dışındaki bölgelere de yayarak incelemeyi amaçlamıştır. Her ciltte farklı coğrafyalarda kadın tarihine dair makaleler yer almakta, böylece kadın tarihçiliğine **küresel tarih** yaklaşımı getirilmektedir. 2000'li yıllarda kadın tarihinin bölgesel sınırları aşıp transnasyonal bir disipline evrildiğinin göstergelerinden biri olan bu seri, Çin'den Afrika'ya, Latin Amerika'dan İslam dünyasına kadınların tarihine ışık tutan çalışmaları bir araya getirmiştir.
20. **2008 – Bonnie G. Smith (ed.), *The Oxford Encyclopedia of Women in World History*.** Dört ciltlik bu kapsamlı ansiklopedi, dünya tarihinin her döneminden ve bölgesinden kadınların yaşamları,

başarıları ve durumları hakkında makaleler içerir. Yaklaşık 1000 makalenin yer aldığı bu referans eser, 21. yüzyıl başı itibarıyla kadın tarihçiliğinin bir sentezini sunar niteliktedir. Akademik ciddiyeti ve kapsayıcılığıyla kadın tarihine dair **ansiklopedik bir birikim** oluşturan eser, alandaki önemli bir dönüm noktasını temsil eder.

21. **2010 – Merry E. Wiesner-Hanks, *Gender in History: Global Perspectives* (2. baskı).** İlk baskısı 2001’de çıkan bu kitap, toplumsal cinsiyet kavramının dünya tarihindeki gelişimini ele alan bir genel çalışmadır. Wiesner-Hanks, tarih öncesinden modern döneme kadar çeşitli toplumlarda kadınlık ve erkeklik rollerinin dönüşümünü karşılaştırmalı olarak analiz eder. 2010’da güncellenen ikinci baskı, özellikle son araştırmalar ışığında *küresel tarih* yazımında toplumsal cinsiyetin nasıl kullanılabileceğini gösterir. Bu eser, kadın tarihi ile erkeklik tarihinin bir arada değerlendirilmesine ve tarihin her alanına toplumsal cinsiyet merceğinin uygulanmasına dair önemli bir rehber olarak kabul görmüştür.
22. **2017 – Mary Beard, *Women & Power: A Manifesto*.** Cambridge Üniversitesi’nin ünlü klasik tarihçisi Mary Beard, antik çağdan günümüze kadınların kamusal alanda seslerinin bastırılmasını incelediği bu deneme kitabıyla geniş yankı uyandırdı. Beard, örnekleri antik Yunan-Roma dünyasından alarak kadınların iktidar yapıları tarafından nasıl susturulduğunu tarihsel bir anlatı içinde sunuyor. *Women & Power*, bir akademik tezden ziyade bir manifesto üslubunda olsa da, popüler tarihyazımı içinde feminist bakış açısını güçlü şekilde dile getirerek 21. yüzyılda kadın tarihçiliğinin toplumda yarattığı etkiye güncel bir örnek teşkil etmektedir.
23. **2020’ler – Dijital ve Kesişimsel Yönelimler:** Günümüzde kadın tarihi çalışmaları, **dijital beşeri bilimlerin** imkânlarıyla yeni bir ivme kazanmıştır. Örneğin, “Women’s History Network” gibi çevrimiçi platformlar ve sayısallaştırılmış arşivler, kadınlara ait belge ve objelerin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamaktadır. Ayrıca, **LGBTİ+ tarihini** de içeren daha kapsayıcı toplumsal cinsiyet tarihi çalışmaları öne çıkmaktadır. Kadın tarihçiliği, 21. yüzyılda gerek akademide gerek kamusal alanda gelişimini sürdürürken, geçmişin kadın deneyimleri ile günümüzün feminist politikalarını buluşturan bir köprü işlevi görmeye devam etmektedir.

Türkiye’de Kadın Tarihçiliğinin Gelişimi (20. ve 21. Yüzyıl)

Türkiye’de kadın tarihyazımı, dünyadaki gelişmelere koşut şekilde ancak kendine özgü toplumsal-politik dinamiklerin etkisiyle ilerlemiştir. Osmanlı’nın son döneminde ve Cumhuriyet’in ilk yıllarında kadınlar kamusal alanda görünür olmaya başlasalar da, kadınların tarihini “akademik” bir disiplin olarak ele alan çalışmalar 20. yüzyıl boyunca oldukça sınırlı kaldı. Erken Cumhuriyet döneminde resmi tarih söylemi içinde **Türk kadınının kurtuluşu** (özellikle 1934’te seçme-seçilme hakkının kazanılması) vurgulansa da, bu dönem araştırmalarında kadınlar genellikle ulusal anlatının destekleyici unsurları olarak yer aldı. 20. yüzyıl ortalarında akademide kadınların tarihine dair özel bir ilgi görünmemektedir; nitekim 1980’lere gelindiğinde dahi “kadın tarihi” Türkiye’de henüz emekleme aşamasındaydı.

Türkiye’de **ikinci dalga feminist hareketin** ortaya çıkışı, kadın tarihçiliğinin gelişiminde belirleyici bir dönüm noktası oldu. 1980’lerin ortalarından itibaren kadın hakları hareketinin canlanması ve feminist bilincin yaygınlaşması, geçmişteki kadın deneyimlerinin araştırılmasına yönelik ilgiyi tetikledi ²². Bu dönemde bir yandan kadın akademisyenler ve araştırmacılar tarihte “unutulmuş” Türk ve Osmanlı

kadınlarını görünür kılmak amacıyla çalışmalar yapmaya başladılar, diğer yandan 1990'larda kurulan kadın araştırmaları merkezleri ve lisansüstü programları bu alana kurumsal destek sağladı ²³ . 1990'da İstanbul'da **Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı**'nın kurulması, kadınların tarihine ilişkin arşiv malzemelerinin derlenmesi ve araştırmacılara sunulması açısından çığır açıcı bir adımdı. 1990'lardan günümüze Türkiye'de kadın tarihyazımı giderek zenginleşmiş; Osmanlı'dan Cumhuriyet'e kadınların hak mücadeleleri, gündelik hayatları, kurumları ve fikir önderleri üzerine sayısız akademik eser üretilmiştir. Özellikle 2000'li yıllardan itibaren **toplumsal cinsiyet** kavramı Türk tarihçiliğinde de yaygın biçimde kullanılmaya başlanmış, böylece kadın tarihi araştırmaları daha analitik ve eleştirel bir boyut kazanmıştır ²⁴ ²⁵ . Son yıllarda Osmanlı toplumundaki gayrimüslim kadınlar veya Kürt kadın hareketi gibi daha önce ihmal edilen konular da tarihsel incelemelere dâhil edilerek alanın ufku genişletilmiştir. Aşağıda, Türkiye'de kadın tarihçiliğinin gelişim seyrini yansıtan başlıca akademik çalışmalar kronolojik sırayla listelenmiştir:

- **1981 – Nermin Abadan-Unat (ed.), *Women in Turkish Society*.** Türkiye'de kadınlara dair ilk kapsamlı akademik derlemelerden biri olan bu kitap, Osmanlı'dan modern döneme uzanan bir çerçevede Türk kadınının sosyal, ekonomik ve politik konumunu inceleyen makaleler içerir. Abadan-Unat, Deniz Kandiyoti ve Mübeccel Kıray gibi araştırmacıların katkı sunduğu eser, Türk kadını üzerine uluslararası camiada bilimsel bir ilgi uyandırmıştır ²⁶ . 1980'lerin hemen başında yayımlanan bu çalışma, Türkiye'de kadın çalışmaları alanının öncü bir ürünü olarak değerlendirilebilir.
- **1989 – Fatmagül Berktaş, “Kendine Ait Bir Tarih” (makale, *Tarih ve Toplum* dergisi).** Berktaş'ın bu makalesi, Türkiye'de feminist tarihyazımı açısından manifestoya benzer bir çağrı niteliğindedir. Başlığını Virginia Woolf'un *Kendine Ait Bir Odasına* gönderme yaparak, kadınların da “kendine ait bir tarih”i olması gerektiğini vurgular. Berktaş, resmi tarihin erkek egemen bakışını eleştirerek kadınların deneyimlerinin tarihsel analizinin önemini ortaya koyar. 1989'da yayınlanan bu çalışma, kadın tarihine yönelik farkındalığı artırmış ve akademiye feminist tarih tartışmalarını başlatmıştır ²⁷ ²⁸ .
- **1990 – Şirin Tekeli (der.), *80'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*.** 1980'ler Türkiye'sindeki kadın hareketi ve kadınların durumu üzerine kaleme alınmış makaleleri bir araya getiren bu derleme, Türkiye'de feminist perspektifle hazırlanmış ilk kapsamlı eserlerden biridir. Tekeli ve diğer yazarlar, 12 Eylül sonrası ortamda filizlenen feminist hareketi, kadınların hukuki kazanımlarını, çalışma hayatını, aile içindeki konumunu inceleyen çalışmalar sunmuşlardır. 1990'da ilk baskısı yapılan bu kitap (sonradan geniş kitlelere ulaşarak birden çok baskı yaptı), akademik camiada ve aktivistler arasında büyük yankı uyandırmış; feminist tarih yazımının ve genel olarak kadın çalışmalarının kurumsallaşmasına katkı sağlamıştır ²⁹ .
- **1993 – Aynur Demirdirek, *Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışlarının Hikâyesi*.** Bu eser, Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde kadınların sürdürdüğü hak arama mücadelesine odaklanan bir monografidir. Demirdirek, II. Meşrutiyet (1908) sonrasında Osmanlı kadın hareketini ve özellikle dönemin öncü kadın derneklerini, yayınlarını ayrıntılı arşiv taramalarıyla incelemiştir. Osmanlı kadınlarının eğitim, çalışma ve siyasi hak taleplerini tarihsel bir “hikâye” örgüsüyle aktaran çalışma, Türkiye'de modern kadın hareketinin Osmanlı köklerini ortaya koyan **pioner** bir araştırma olarak değerlidir ³⁰ . 1990'larda Osmanlı kadın tarihine yönelik artan ilginin ilk ciddi meyvelerinden olan bu kitap, sonraki birçok araştırmaya zemin hazırlamıştır.
- **1995 – Şirin Tekeli (ed.), *Women in Modern Turkish Society: A Reader*.** İlk olarak İngilizce olarak Londra'da yayımlanan bu derleme, Türk akademisyenlerin kadınlar konusunda yaptığı önemli çalışmaların çevirilerini ve özgün makaleleri içerir. Kitapta Osmanlı'dan Cumhuriyet'e tarihsel arka

plan, modernleşme sürecinde kadınların konumu, siyaset ve çalışma hayatında kadın gibi konular ele alınmaktadır. Tekeli'nin editörlüğünde hazırlanan eser, Türkiye'deki kadın araştırmalarını uluslararası akademik topluluğa tanıtması bakımından önemlidir ³¹. 1995'te çıkan bu reader, yabancı araştırmacılar için de temel bir kaynak olmuş ve Türkiye'de kadın konusunu küresel literatüre taşımıştır.

• **1996 – Bekir Sıtkı Baykal, *Millî Mücadele'de Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti***. Atatürk Araştırma Merkezi tarafından 1996'da yayımlanan bu çalışma, Kurtuluş Savaşı yıllarında Anadolu'da kurulan ilk kadın örgütlerinden "Müdafaa-i Vatan Cemiyeti"nin tarihini belgelemektedir. Baykal, Milli Mücadele döneminde kadınların vatan savunmasına katkılarını arşiv belgeleriyle ortaya koyarak, Türk İstiklal Harbi tarihine kadın perspektifinden bakan ilk çalışmalarından birini gerçekleştirmiştir ³² ³³. Resmi tarihte çoğunlukla adı geçmeyen kadın örgütlerinin faaliyetlerini gün ışığına çıkartan bu eser, Cumhuriyet tarihi yazımında kadınların rolüne dikkat çeken erken bir örnektir.

• **1998 – Ayşe Durakbaşı, *Halide Edib: Türk Modernleşmesi ve Feminizm***. Durakbaşı'nın doktora tezine dayanan ve 1998'de yayımlanan bu eser, erken Cumhuriyet'in önde gelen kadın figürlerinden Halide Edib Adıvar'ın hayatını ve fikirlerini feminist bir gözle değerlendirir. Yazar, Halide Edib'in anıları ve romanları üzerinden, onun Türk modernleşme projesi içindeki konumunu ve kadın haklarına yaklaşımını analiz eder. Bu çalışma, **biyografik tarih** yöntemiyle bir kadın entelektüelin portresini çizmesi bakımından önemlidir ve milliyetçilik, modernleşme ve feminizm eksenlerinde kadının konumunu tartışmasıyla Türk kadın tarihçiliğine yeni bir soluk getirmiştir.

• **2003 – Yaprak Zihnioğlu, *Kadinsız İnkılap: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği***. Zihnioğlu'nun bu kitabı, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında faaliyette bulunan feminist öncü **Nezihe Muhiddin**'in hayatını ve liderlik ettiği kadın örgütlerini ele alır. 1923'te kurulmaya çalışılan Kadınlar Halk Fırkası (Kadın Partisi) girişimini ve devamında Türk Kadınlar Birliği'nin mücadelesini ayrıntılarıyla inceleyen eser, erken Cumhuriyet döneminde kadın hareketinin aslında ne denli güçlü bir ivme yakaladığını ortaya koymuştur. *Kadinsız İnkılap* (ilk baskı 2003), isminin ima ettiği üzere resmi devrim tarihinin dışında bırakılan kadınların inkılâp tarihini yazmakta ve Türkiye'de kadın hareketi tarihyazımında bir dönüm noktası oluşturmaktadır ³⁴.

• **2006 – Lerna Ekmekçioğlu & Melissa Bilal (der.), *Bir Adalet Feryadı: Osmanlı'dan Türkiye'ye Beş Ermeni Feminist Yazarın Portreleri***. Osmanlı-Türkiye tarihinin uzun yıllar görmezden gelinmiş bir yönüne ışık tutan bu derleme, 19. yy sonu ve 20. yy başında Osmanlı coğrafyasında yaşamış beş Ermeni feminist kadın yazarın hayat hikâyelerini ve eserlerinden seçmeleri sunar. Ekmekçioğlu ve Bilal, arşiv ve literatür araştırmasıyla derledikleri bu kitapta, Osmanlı'daki Ermeni kadın hareketinin öncülerini gün yüzüne çıkarmıştır. *Bir Adalet Feryadı* (2006), Türk kadın tarihine etnik ve dini bir çeşitlilik katarak **azınlık kadınların tarihini** görünür kılmış ve kadın tarihçiliğinde yeni bir ufuk açmıştır ³⁵.

• **2007 – Serpil Çakır, "Feminism and Feminist History-Writing in Turkey: The Discovery of Ottoman Feminism" (makale, *Aspasia* yıl kitabı)**. Türkiye'de kadın tarihçiliğinin önde gelen isimlerinden Serpil Çakır bu İngilizce makalesinde, Osmanlı dönemindeki feminist düşünce ve hareketleri keşfetme sürecini ele alır. 19. yy sonlarında Osmanlı kadınlarının kaleme aldığı dergi ve kitaplardan yola çıkarak Osmanlı'da bir feminist söylemin izlerini süren Çakır, Türkiye'de feminist tarihyazımının gelişimini uluslararası okur kitlesine tanıtmaktadır. 2007'de yayımlanan bu çalışma,

Osmanlı feminizminin **keşfi**ni vurgulayarak, Türkiye kadın hareketi tarihini dünya feminist tarih literatürüne kazandıran önemli bir katkıdır ³⁶ .

• **2011 – Serpil Sancar (der.), Birkaç Arpa Boyu... 21. Yüzyıla Girerken Türkiye’de Feminist Çalışmalar, Cilt 1-2.** Koç Üniversitesi Yayınları tarafından basılan ve iki ciltlik bir derleme olan bu eser, Türkiye’de feminist araştırmaların 2000’lerin başına kadarki gelişimini farklı disiplinlerden yazılarla gözler önüne serer. Tarih, sosyoloji, siyaset bilimi gibi alanlarda feminist yaklaşımla yapılmış çalışmaları bir araya getiren derlemenin özellikle ilk cildi, Osmanlı’dan günümüze kadın hareketi tarihi ve kadın deneyimleri üzerine makaleler içermektedir ³⁷ . *Birkaç Arpa Boyu...*, adını kadın hareketinin katettiği mesafeyi sembolik olarak ifade eden bir deyimden alırken, Türkiye’de kadın tarihi ve feminist teorisinin geldiği noktayı değerlendiren kapsamlı bir kaynak işlevi görür.

• **2015 – Gülhan Balsoy, Osmanlı’da Doğum Politikaları: Modernite ve Maduniyet (Türkçesi) / The Politics of Reproduction in Ottoman Society (İng.).** Osmanlı tarihinde kadın ve beden politikalarına odaklanan bu monografi, 19. yüzyılda Osmanlı devletinin doğum ve üreme sağlığı alanındaki uygulamalarını incelemektedir. Balsoy, doktor raporları, kanunlar ve arşiv belgeleri ışığında Osmanlı’da doğumun tıbbi ve toplumsal boyutlarını analiz ederek, modern devletin kadın bedeni üzerindeki denetimini tartışır. Bu eser, Osmanlı tarihçiliğinde **toplumsal cinsiyet tarihçiliğinin** başarılı bir uygulaması olarak görülmüştür. Yazarın alanla ilgili metodolojik değerlendirmeleri de dikkate değerdir; nitekim kendisi, 2015 tarihli bir makalesinde Osmanlı kadın ve toplumsal cinsiyet tarihçiliğinin ilk dalgasının kadınları görünür kıldığını, yeni safhada ise toplumsal cinsiyet kavramıyla daha derin analizlerin mümkün hale geldiğini belirtmiştir ²⁴ ²⁵ .

• **2019 – Serpil Çakır, “Kadın Tarihi Araştırmaları Türkiye Bibliyografyası” (makale, *İÜ Kadın Araştırmaları Dergisi*).** Deneyimli araştırmacı Serpil Çakır’ın bu bibliyografik derleme makalesi, Türkiye’de kadın tarihi alanında yapılmış tüm önemli çalışmaların kapsamlı bir dökümünü sunar. 2019 yılına kadar yayımlanmış akademik eserleri konu başlıklarına göre listeleyen makale, kadın tarihçiliğinin Türkiye’de geldiği **zenginlik ve çeşitlilik düzeyini** ortaya koymaktadır ³⁸ . Çakır’ın tespitine göre, 1980 sonrası feminist hareket ile 1990’lardan itibaren gelişen akademik kadın çalışmalarının ivmelendirdiği bu alan, günümüzde geniş bir literatüre ulaşmıştır. Söz konusu bibliyografya, Türkiye’de kadın tarihçiliğinin son 40 yıldaki birikimini sergileyen temel bir kaynak niteliğindedir.

• **2020’ler – Yeni Eğilimler:** Türkiye’de kadın tarihyazımı, son dönemde **çeşitlilik** ve **kapsayıcılık** açısından yeni boyutlar kazanmıştır. Özellikle Osmanlı-Türkiye tarihinde Kürt kadın hareketi (Handan Çağlayan, 2007) ve LGBTİ+ bireylerin tarih içindeki deneyimleri gibi konular akademik inceleme konusu olmaya başlamıştır. Örneğin, Osmanlı’da eşcinsellik ve toplumsal cinsellik tarihine dair çalışmalar (Serkan Delice vb.) Türkiye’de toplumsal cinsiyet odaklı tarih yazımının sınırlarını genişletmektedir ³⁹ ⁴⁰ . Ayrıca, dijital arşiv projeleri ve sözlü tarih çalışmaları sayesinde kadın tarihyazımında yeni kaynaklar kullanılmakta; sadece elit kesimin değil, “sıradan” kadınların da hayat hikâyeleri tarihe kazandırılmaktadır. Böylece Türkiye’de kadın tarihçiliği, başlangıcından yaklaşık 40 yıl sonra, kendi alt disiplin geleneklerini oluşturarak ve yeni kuşak araştırmacılarla sürekli evrilerek Türk tarih yazımının vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir.

1 11 13 20 21 **Historiography - Women's history | Britannica**

<https://www.britannica.com/topic/historiography/Womens-history>

2 3 4 5 8 18 **Women's History, Feminist History - Articles - Making History**

https://archives.history.ac.uk/makinghistory/resources/articles/womens_history.html

6 **Women's history - Wikipedia**

https://en.wikipedia.org/wiki/Women%27s_history

7 **A Brief History of Women's History - Engenderings**

<https://blogs.lse.ac.uk/gender/2016/03/29/a-brief-history-of-womens-history/>

9 **Joan W. Scott's Critical History of Inequality - Ideas**

<https://www.ias.edu/ideas/2014/plumauzille-scott>

10 24 25 **"Kahraman Doktor İhtiyar Acuzeye Karşı: Geç Osmanlı Doğum Politikaları" Üzerine**

<https://bianet.org/haber/kahraman-doktor-ihtiyar-acuzeye-karsi-gec-osmanli-dogum-politikalari-uzerine-172728>

12 **Working Life of Women in the Seventeenth Century - Goodreads**

<https://www.goodreads.com/book/show/3997153>

14 **A Retrospective on Eleanor Flexner's Suffrage History - jstor**

<https://www.jstor.org/stable/2702191>

15 **Gerda Lerner, Women's History Pioneer - The New School News**

<https://blogs.newschool.edu/news/2013/01/gerda-lerner-womens-history-pioneer/>

16 **Gerda Lerner, the historian and scholar who pioneered ... - Facebook**

<https://www.facebook.com/amightygirl/posts/gerda-lerner-the-historian-and-scholar-who-pioneered-the-field-of-womens-history/4910727692296838/>

17 **Gerda Lerner - Wikipedia**

https://en.wikipedia.org/wiki/Gerda_Lerner

19 **[PDF] WOMEN AND THE CIRCULATION OF TEXTS IN RENAISSANCE ...**

https://assets.cambridge.org/97811084/77697/frontmatter/9781108477697_frontmatter.pdf

22 23 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 **dergipark.org.tr**

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1882606>

26 **Women in Turkish Society, edited by Abadan-Unat Nermin (Leiden**

<https://www.cambridge.org/core/journals/comparative-studies-in-society-and-history/article/women-in-turkish-society-edited-by-abadanunat-nermin-leiden-e-j-brill-1981/281A74C60F480EA675F553D2C86FDF5B>